

Annie Muscă

IRINA-MARGARETA NISTOR

Zâmbet de cinema

EDITURA PARALELA 45

Editura Paralela 45

Redactare: Ioana Bogdan, Mugur Butuza
Tehnoredactare & DTP copertă: Mihail Vlad
Pregătire de tipar: Marius Badea
Fotografia copertei I: Mircea Dragoș

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MUSCĂ, ANNIE

Irina-Margareta Nistor : zâmbet de cinema / Annie Muscă. – Pitești:

Paralela 45, 2022

ISBN 978-973-47-3577-8

791

929

Copyright © Editura Paralela 45, 2022

Prezenta lucrare folosește denumiri ce constituie mărci înregistrate, iar conținutul este protejat de legislația privind dreptul de proprietate intelectuală.

www.edituraparelela45.ro

Cuprins

<i>Pledoarie pentru biografie</i>	7
1. 1957. De Mărțișor, sincron cu ... televizorul	21
2. 26 martie și zodia lui Van Gogh.....	35
3. Anii '70. Liceul, filmele și limbile străine	57
4. Rădăcini.....	67
5. Simona	75
6. Casa cu filme, cărți și motanul Ritz.....	81
7. Pe aripile ... vântului	89
8. O logodnă și o rochie de mireasă, dar o altă pasiune	95
9. <i>Cinéma, mon amour</i>	101
10. Întâlnirea cu Magistrul.....	115
11. Cinemateca, a doua casă	119
12. „Vocea filmelor“ și rețeaua VHS.....	121
13. <i>Chuck Norris vs Communism</i> (2015).....	135
14. De film. Comentator <i>versus</i> critic.....	139
15. Numărătoarea festivalurilor autohtone	145
16. Filmul și psihanaliza, combinația perfectă.....	171

17. De la Mostra di Venezia, la Berlinală. Slalom printre festivaluri	173
18. De la Oscar și Golden Globe, la Palme d'Or și César	177
19. Mirajul primei televiziuni	181
20. Radio, o veche și actuală pasiune.....	191
21. Traducătoare de cărți	195
22. <i>Voyage, voyage...</i> Jurnal de bord.....	199
 <i>Epilog... trepidant</i>	205

EDITURA PARALELA 45

Pledoarie pentru biografie

Confesiunile unui biograf

Cum altfel aş fi putut să-mi încep „discursul“, când, pasionată de viețile altora, am ajuns să mă „convertesc“ la o profesie aproape inexistentă în România?

De ce fac asta?

Pentru ca trecerea timpului să nu șteargă amintirile. Iată rațiunea pentru care ascult și rescriu vieți.

Cum fac asta?

Port cu mine zâmbetul, răbdarea de a asculta, discreția, confidențialitatea, dar și o fărâmă din spiritul de detectiv, la întâlnirile, considerate prestigioase *rendez-vous-uri*.

Cine sunt eroii mei?

Unii dintre ei au dispărut de mult sau de curând, alții trăiesc, dar nu au vârstă, ci doar amintiri și vise.

Poate nu stă în firea mea să românez biografiile personajelor mele, pentru că atunci m-aș apropia cu stângăcie de condeii romancierilor. Or, menirea biografului este să păstreze registrul realist, să nu intervină în viața personajului, să nu-l ficționalizeze. Asta nu înseamnă că există vreo îngrădire a literaturizării epocilor, contextelor și personajelor. Că doar rostul biografului nu este acela de a înșirui sec etape cronologice din viața cuiva sau de a satisface

plăcerea voyeuristă a mulțimii, ci, pe de-o parte, de a oferi cititorului, cunoașterea unei lumi și a unui personaj, iar pe de altă parte, de a lăsa celui din interiorul poveștii libertatea de a aduce în public ceea ce simte și ceea ce crede că trebuie spus și scris.

Și, dacă tot vine personajul meu actual din universul cinematografic, de ce n-ar putea fi vorba acum și aici de un strop din *ciné-vérité*-ul legendarului Jean Rouch, care începuse să dirijeze Cinemateca Franceză prin '86, când Irina era deja „implicată“ în faimosul circuit al casetelor video.

Dacă, pentru lector, încerc să țin biografia la granița dintre sociologie, educație, antropologie și puțin din filosofia cunoașterii, pentru personaj, traversez involuntar camere luminoase, dar și spații ascunse, difuze. Surmontez praguri, încercând să dau la o parte pâcla de pe unele clipe trăite. În tot acest demers al meu, sunt conștientă că pot reactiva vechi suferințe, conducând, fără voia mea, istoria unei vieți la frontiera dintre terapie și dialog, și aceasta, adesea în cazul personajelor care au atins, odată cu vârsta, nevoia de-a se confesa sau de-a vorbi despre toți și toate, așa cum nu o mai făcuseră. Este ceea ce specialiștii nu se feresc să numească „abordarea clinică a biografilor“. Și te întrebi până unde să înaintezi, care îți sunt limitele, ce riscuri îți asumi. Cert este că trebuie să rămâi ancorat în realitatea personajului, oricare ar fi aceasta, fără a-ți permite dansul cu imaginația. Începi să-ți urmărești personajul în drumul lui către sine, fără a scotoci și fără a judeca. Nu poți spune totul despre un om și nu-ți este la îndemână să-l închizi în istoria vieții lui. Nu poți pretinde că ai epuizat subiectul într-o singură carte, știind că nicio viață nu poate fi spusă pe de-a-ntregul.

Radiografiind vieți ale celor de Dincolo, mă gândesc la filosoful Paul Ricœur și la triada „memoria, istoria, uitarea“ din titlul unei cărți traduse și în românește. Iar când vine vorba de viețile celor de Aici, mă feresc să cad în stilul unei scrieri cu iz de final de carieră.

Dar viața unui biograf? Pentru că și el are o viață...
Poate părea o existență ciudată. Vă spun eu!

De ce Irina-Margareta Nistor?

Aspectând imaginea hollywoodiană a criticii de film din România ultimelor trei decenii, Irina-Margareta Nistor reprezintă pentru mine strălucirea și emoția filmului de pe Marele Ecran.

Cu vreo 5.000 de filme dublate, aproximativ 1.000 subtitrate și peste 25.000 vizionate, Irina a atins o performanță demnă de Cartea Recordurilor. Paradoxal, a disprețuit dintotdeauna dublajul, preferând să rămână *voice-over*-ul, doar ca să nu acopere niciodată vocile originale. Azi preferă mai mult ca oricând să se autodefinească drept „comentator“ și nu „critic“ de film, tocmai pentru că a urmărit dintotdeauna filmul cu emoția spectatorului aflat în sala de cinema și nu cu asprimea criticului. Din respect pentru cei care contribuie la realizarea unui film, Irina nu se ridică de pe fotoliul din sala de cinema până nu curg pe generic toate numele acestora. Ar vrea „să dilate“ timpul în care să încapă cât mai multe întâlniri binefăcătoare și s-ar socoti învingătoare dacă ar reuși să dezlege misterul omniprezenței. Cronicile ei, expediate de la festivaluri, scrise pe brațe, în avion, în tren sau pe scaunul din dreapta al vreunui automobil de mare viteză, nu seamănă cu ale nimănui. Iar limbajul cu care încearcă să-i apropie pe tineri de lumea fascinantă a filmului, sperând ca într-o bună zi istoria cinematografiei să fie predată liceenilor, este de-a dreptul uimitor.

Că Irina „trece sticla“ nu mai este o noutate. Și nici faptul că are memoria formidabilă a numelor de actori și regizori, iar în redarea scenariilor de film este neîntrecută. Cu fiecare apariție,

demonstrează că și-a păstrat zâmbetul neatins. Fără îndoială, pasiunea pentru film i-a furnizat elixirul tinereții.

În concluzie, Irina-Margareta Nistor este un personaj pe care orice biograf tenace l-ar fi curtat și nu l-ar fi lăsat să-i scape!

Invitație la... film

Exact în 22 de capitole (plus un epilog... trepidant), asemeni unor secvențe cinematografice, se înșiruie pagini din viața Irinei.

Discutăm despre anii '50 și despre cosmopolitele ei rădăcini, pe alocuri foarte încâlcite; despre semnul ei zodiacal, comun cu cel al lui Van Gogh, pictorul cu cele mai multe biografii din lume. Culmea!

Ne aventurăm în călătorii, logodne și mariaje, iar fotografiile ne sunt cel mai luminat ghid. Fără să vreau, o întrerup zâmbind doar ca să-i amintesc de *Secretul cășniciei fericite*, cartea americanului Zig Ziglar, tradusă chiar de ea, la cumpăna dintre secolele XX și XXI. Trecem, totuși, peste crezul autorului că „idila poate dura o viață”, dar rămânem în atmosfera cafelei, că tot s-a născut Ziglar în anii '20, în Comitatul Coffee din Alabama.

Decidem apoi să-i încredințăm cu generozitate cititorului necunoscut o parte din jurnalul mamei, redactat sub forma unei scrisori către fiica sa, Irina-Margareta. Rândurile emoționante scrise de mâna Simonei îmi sunt călăuză pentru primii ani de existență ai Personajului.

Vorbim despre filme, evident. Și-mi este din ce în ce mai clar că Irina rămâne lipită de peliculele a patru decenii de cinema, începând cu anii '30. Așadar, cei patruzeci de ani cinematografici rămân veșnic nu doar în dicționare, pe role sau pe DVD-uri, ci deopotrivă în mintea și în inima celei care vorbește cu entuziasm

1957. De Mărțișor, sincron cu... televizorul

La 26 martie 1957, într-o familie de tineri intelectuali din București, venea pe lume Irina-Margareta. Cine și-ar fi închipuit atunci că mult-dorita copilă cu nume de floare avea să ne contamineze pe viață cu dragostea ei pentru cinema?

O retrospectivă rapidă a anului 1957 mă îndeamnă să nu socotesc doar simple coincidențe câteva dintre evenimentele produse în plină Republică Populară.

Televiziunea Română, ai cărei telespectatori vor fi privați mai târziu de profesionalismul celei care devenise între timp important critic de film în România, este inaugurată oficial chiar la cumpăna dintre anii '56 și '57, în strada Molière, la nr. 2, printr-o emisiune încununată de salutul de Anul Nou al lui Petru Groza, și recepționată atunci doar de cele câteva sute de televizoare importate din URSS, firește, în general, pentru „mai-marii“ vremurilor, ștabii.

Irinei îi place să afirme că, printr-un noroc, a venit în casă „odată cu televizorul“.

* * *

Cu o lună înainte, pe Aeroportul Băneasa, ateriza Yves Montand, însoțit de actrița Simone Signoret. Recitalul starului francez de la Sala Sporturilor din Floreasca, în fața a 3.000 de spectatori, transmis în direct de TVR, a fost prima realizare de acest fel a tinerei televiziuni, iar premiera filmului francez *Thérèse Raquin*, la Cinema „Patria“, în prezența celor doi artiști sosiți de la Paris, a fost un eveniment de amploare.

„Simone Signoret a marcat în memoriile sale nemulțumirea trăită în România la primirea imensului coș cu garoafe. De ce? Pentru că românii nu aflaseră că aceste flori purtau ghinion de moarte artiștilor francezi“, spune Irina-Margareta Nistor în documentarul său de montaj, din *Jurnalele de Actualități* ale vremii, pe care l-a intitulat (acum, mai premonitoriu ca oricând): *Istoria se repetă?*

Poate că actrița sosită de la Paris nu ar fi trebuit să fie atât de revoltată de ignoranța românilor, din moment ce a coborât de pe scena de la Cinema „Patria“ cu brațele pline de cale, după cum bine se poate observa din imaginile păstrate în Arhiva Națională de Filme.

* * *

Un alt eveniment cinematografic, petrecut în România anul 1957, a fost Săptămâna Filmului Francez, cu premiera peliculei *Orgolioșii* (1953), la Cinema „Republica“ (fost și din nou denumit „Scala“), deocamdată încă închis din pricina bulinei roșii, în prezența actriței Michèle Morgan, a soțului ei, actorul Henri Vidal, și a regizorului francez Henri Verneuil, creatorul de mai târziu al peliculei *Clanul Sicilienilor* (1969). De pe scenă nu a lipsit regizorul nostru Victor Iliu. O prezență interesantă ar fi fost și celebrul

actor Gérard Philipe (între preferații mamei Irinei, alături de Charles Aznavour), protagonist al *orgolioșilor*, care, după doi ani, se stingea în pragul aniversării celor 37 de ani. Nici fermecătorul Henri Vidal, care, în aplauzele spectatorilor români de la Cinema „Republica“, sărutase tandru brațul soției, nu avea să supraviețuiască în fața tragicului destin. Dispărea la vârsta de 40 de ani. După premieră, a avut loc Conferința de Presă la Athenée Palace. În imaginile realizate de Studioul „Sahia“ și selectate de Irina-Margareta Nistor, l-am recunoscut ușor pe profesorul D. I. Suchianu, jovial și natural ca de fiecare dată, în dialog cu delegația din Hexagon. Zilele următoare, francezii au mers pe platourile de la Buftea, unde l-au întâlnit pe regizorul Liviu Ciulei, care dirija atunci filmările la *Erupția*.

Vizionând imaginile de arhivă, nu-mi îngădui să nu-l amintesc pe cineastul Pantelie Tuțuleasa, de numele căruia se leagă celebrul *Jurnal Cinematografic*, realizat la Studioul Cinematografic „Alexandru Sahia“. Aflasem între timp că Yves Montand a fost protagonistul primului său subiect cultural de Jurnal de Actualități, la care lucrase cu Theresa Asan.

* * *

Cine își mai amintește că exact în martie '57, debuta *Emisiunea pentru Sate* – actuala *Viața Satului*, cea mai longevivă emisiune de la TVR?

Printr-o coincidență sau nu, personajul cărții mele este unul dintre copiii „sărbătoriți“ pe 1 iunie de aceeași televiziune, care transmitea prima emisiune pentru cei mici de la Teatrul „Țândărică“. Și, cum nimic nu e întâmplător, iată că Irina-Margareta Nistor, alergând printre amintirile copilăriei, va dovedi peste ani, când va ajunge să lucreze la televiziunea născută odată cu ea, că anii '50 nu i-au fost indiferenți. Dovada? Realizarea în 1994 a seriei de

documentare tv cu titlu interogativ, referitor la anii 1957, 1958 și 1959: *Istoria se repetă?*

Mare admiratoare a pălăriilor și a perlelor veritabile, realizatoarea începe și încheie promițător printr-un colaj de modă feminină a anilor '50 în Europa și pe alte continente, cu accente pariziene sau londoneze. Apoi urmărește absolut toate aspectele vieții sociale românești și mondiale, exact așa cum erau ele prezentate atunci în jurnalele televizate, bineînțeles, în viziunea socialistă.

* * *

Dacă nu i-a fost dat să trăiască măcar puțin din misterul care plana în „curtea cu duzi“ din Molière, timpul „avusese grijă“ să o aducă la confruntarea cu anii '80, când cultul personalității lui Ceaușescu începuse a se afișa agresiv pe micul ecran.

Crearea Arhivei Naționale de Filme Cinematografice (ANFC) la București, într-o zi de 4 iulie a aceluiași '57, a fost o provocare dintru începuturi pentru criticul de film, dacă ne gândim că la Cinemateca de mai târziu, își va găsi liniștea și menirea de fin analist al producțiilor Marelui Ecran. În 1959, ANFC devenea simplu ANF, iar un an mai târziu, era deja membru efectiv al Federației Internaționale de Filme (FIAF). Poate puțini știu că înainte de a exista Cinemateca Română (1964), reputatul critic de film Tudor Caranfil pusese în practică, la începutul anilor '60, o idee genială, aceea de a-i aduna periodic pe cinefili la *Seara prietenilor filmului*. Prima întâlnire i-a fost dedicată regizorului Ion Popescu-Gopo, în 1962. Am aflat de la inițiatorul acestui cineclub că proiecțiile aveau loc în Sala „Vasile Alecsandri“ din Piața Lahovari, unde cinefilii veneau în număr mare și aveau privilegiul să-i asculte pe criticii de film. Erau programate pelicule recente, dar și de arhivă, toate pe placul spiritualului critic. Spectacolele

Cu Tudor Caranfil. Doar noi doi la cinema

La 30 de ani, pe scaunul de regizor
primit când am luat examenul
de diplomă cu 10

Anii '90. Cu Fernando Arrabal, dramaturgul francez cu origini spaniole

Cu actorul italian Giuliano Gemma la Festivalul DaKINO

La 40 de ani, Iosif Sava cântându-mi „Mulți ani trăiască!” la pian

Cu Regele și Regina în Studioul 4 al TVR